

Лютий І. О.

доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, завідувач кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, liutyi@knu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3561-2432>

Ювженко Н. М.

аспірантка кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, znm94@ukr.net

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ДОРОЖНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено, що фінансування дорожньої інфраструктури є пріоритетним та стратегічним напрямом розвитку національної економіки. Проаналізовано систему фінансування дорожньої інфраструктури України. Виокремлено особливості останньої: постійну необхідність ремонту й утримання автомобільних доріг; значну аварійність і частку дорожньо-транспортних пригод, пов'язаних з поганими дорожніми умовами; високий ступінь зносу й незадовільний технічний стан більшості доріг; посилення інтенсивності дорожнього руху в результаті щорічного зростання парку вантажних і легкових автомобілів та недостатнього фінансування будівництва й розвитку дорожньої інфраструктури. Виявлено, що більшість видатків державного та місцевих бюджетів на транспортний сектор у 2013–2018 рр. були спрямовані на підтримку саме дорожньої інфраструктури (експлуатація та технічне обслуговування доріг). Розкрито джерела її фінансування та визначено, що основну частину надходжень становить акцизний збір із ввезених на територію України товарів. З'ясовано низку суперечностей, які негативно впливають на соціально-економічний розвиток країни.

Ключові слова: дорожня інфраструктура, автомобільні дороги, фінансування, бюджет, касові видатки, кредитування.

Рис. 6. Літ. 10.

Ihor Liutyi

Dr. Sc. (Economics), Professor, Honored Economist of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, liutyi@knu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3561-2432>

Nataliia Yuvzhenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, znm94@ukr.net

ANALYSIS OF THE SYSTEM OF FINANCING ROAD INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

Abstract. The development of road infrastructure is one of the key factors in supporting a long-term, sustainable and balanced economic growth of any country. Today, the problem of financing the construction and development of road infrastructure in Ukraine is urgent since the effective functioning and sustainable development of the road network are prerequisites for economic growth, increasing competitiveness and reducing the cost of producers, improving living conditions, and the equalization of socio-economic development of Ukrainian regions. Road industry financing is one of the most substantial and long-term investments of national importance, which testifies to the overall level of development of the country and serves as a strong catalyst for the expansion of foreign economic activity. Reconstruction or construction of a new road, as a rule, means not only great costs

© Лютий І. О., Ювженко Н. М., 2019

but also new opportunities for economic and social development of a particular territory and the country as a whole. To date, road infrastructure is one of the priority areas of state budgeting under current legislation. This is due to the fact that 97% of Ukraine's highways require repair and refurbishment to support the efficient transportation of goods and services, both in Ukraine and in transit. Therefore, in the period 2013-2018, most of the state and local budget expenditures for the transport sector were directed to support the road infrastructure (operation and maintenance of roads). Formed in recent years, the system of financing public highways does not allow to ensure the fulfillment of the tasks set before the road economy to maintain the efficiency of highways at the required level. In order to solve these problems, it is necessary to implement a state policy that will be aimed at forming a support network of Ukraine's highways, which in turn will provide the basic conditions for economic growth, reducing the cost of domestic manufacturers and improving the quality of life of the country's population.

Key words: road infrastructure, highways, financing, budget, cash expenses, lending.

JEL classification: H54, R41, R42.

Лютый И. А.

доктор экономических наук, профессор, заслуженный экономист Украины, заведующий кафедрой финансов Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Ювженко Н. М.

аспирантка кафедры финансов Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

АНАЛИЗ СИСТЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ДОРОЖНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ УКРАИНЫ

Аннотация. *Определено, что финансирование дорожной инфраструктуры является приоритетным и стратегическим направлением развития национальной экономики. Проанализирована система финансирования дорожной инфраструктуры Украины. Выделены особенности последней: постоянная необходимость ремонта и содержания автомобильных дорог; значительная аварийность и доля дорожно-транспортных происшествий, связанных с плохими дорожными условиями; высокая степень износа и неудовлетворительное техническое состояние большинства дорог; усиление интенсивности дорожного движения в результате ежегодного роста парка грузовых и легковых автомобилей и недостаточного финансирования строительства и развития дорожной инфраструктуры. Выявлено, что большинство расходов государственного и местных бюджетов на транспортный сектор в 2013–2018 гг. были направлены на поддержку именно дорожной инфраструктуры (эксплуатация и техническое обслуживание дорог). Раскрыты источники ее финансирования и определено, что основную часть поступлений составляет акцизный сбор с ввезенных на территорию Украины товаров. Выявлен ряд противоречий, которые негативно влияют на социально-экономическое развитие страны.*

Ключевые слова: дорожная инфраструктура, автомобильные дороги, финансирование, бюджет, кассовые расходы, кредитование.

Розвиток дорожньої інфраструктури – один з ключових чинників підтримки довгострокового, стійкого та збалансованого економічного зростання будь-якої країни. Питання фінансування будівництва і розвитку дорожньої інфраструктури України є актуальним, оскільки ефективне функціонування та сталий розвиток мережі автомобільних доріг є необхідними умовами підвищення конкурентоспроможності та зниження витрат товаровиробників,

поліпшення умов життя населення, вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів України.

Актуальні проблеми цієї галузі спричинені насамперед складними кліматичними умовами, дефіцитним фінансуванням, неефективною системою бюджетного фінансування державних і місцевих замовлень на будівництво автомобільних доріг, що призводить до порушення технології у його процесі. Специфіка фінансування дорожнього будівництва визначається галузевими особливостями економічного, організаційного й правового механізму дорожнього господарства, пов'язаного з виробничим процесом.

Фінансове забезпечення та ефективне використання фінансових ресурсів у дорожній сфері досліджували такі вітчизняні науковці, як А. О. Безуглий, С. І. Ілляш, Т. І. Печончик [1]; питанням управління автодорожнім господарством України займались П. Р. Левковець, Д. В. Зеркалов, О. І. Мельниченко, О. Г. Казаченко [2]; багато уваги діяльності Державного агентства автомобільних доріг України та фінансуванню автодорожньої галузі приділяли вчені І. Р. Юхновський, Г. Б. Лебеда, Т. І. Попова [3]. Широкий спектр питань, пов'язаних з розвитком та фінансуванням дорожньої інфраструктури, розглянуто у працях інших вітчизняних науковців [4–7].

Метою статті є здійснення аналізу системи фінансування дорожньої інфраструктури України.

Фінансування дорожньої галузі є одним із найбільш емних і довгострокових вкладень державного значення, що свідчить про загальний рівень розвитку країни та виступає потужним каталізатором на шляху до розширення зовнішньоекономічної діяльності. Проведення реконструкції або будівництво нової дороги, як правило, означає не тільки великі витрати, а й нові можливості для економічного та соціального поступу конкретної території та країни в цілому.

В умовах обмеженого фінансування дорожньої інфраструктури основну увагу слід приділити вирішенню таких питань: стан бюджетування автодорожньої галузі; ефективне використання коштів, спрямованих на утримання та розвиток автодоріг загального користування та здійснення контролю за виконанням Державного бюджету України, зокрема видатків на розбудову та модернізацію мережі автодоріг.

Під системою фінансування дорожньої інфраструктури слід розуміти сукупність взаємопов'язаних за допомогою фінансових відносин і механізмів суб'єктів та інститутів, що беруть участь у фінансуванні дорожньої діяльності.

До особливостей дорожньої інфраструктури України належать:

- постійна необхідність ремонту й утримання автомобільних доріг, у зв'язку з чим є потреба розподілу коштів на перспективні – будівництво (реконструкція) і поточні – ремонт і експлуатацію доріг – цілі;
- висока аварійність і значна частка дорожньо-транспортних пригод з тяжкими наслідками, у тому числі пов'язаних з поганими дорожніми умовами;
- високий ступінь зносу й незадовільний технічний стан більшості українських доріг;

– підвищення інтенсивності дорожнього руху в результаті щорічного зростання парку вантажних та легкових автомобілів у країні, що в умовах технічного стану автомобільних доріг, транспортних розв'язок та інших об'єктів дорожньої інфраструктури спричиняє системні транспортні затори, зниження швидкостей руху, зростання транспортних витрат і погіршення екологічної ситуації.

На сьогодні дорожня інфраструктура є одним із пріоритетних напрямів державного бюджетування згідно із чинним законодавством. Це пов'язано з тим, що 97 % автомобільних доріг України потребують ремонту та відновлення для підтримки ефективного транспортування товарів та послуг як в Україні, так і транзитом.

Тому в період 2013–2018 рр. більшість видатків державного та місцевих бюджетів на транспортний сектор спрямовувалися на підтримку саме дорожньої інфраструктури (експлуатація та технічне обслуговування доріг) (рис. 1, 2).

Як бачимо з рис. 1 та 2, видатки державного й місцевих бюджетів, спрямовані на дорожню інфраструктуру, зростають. Так, у 2013 р. видатки державного бюджету становили 13,8 млрд грн, тоді як у 2018 р. вони зросли до 30,9 млрд грн. Якщо порівняти видатки місцевих бюджетів у 2013–2018 рр., то слід зазначити, що за цей період вони зросли у 12,7 раза – з 2,6 млрд до 33,1 млрд грн.

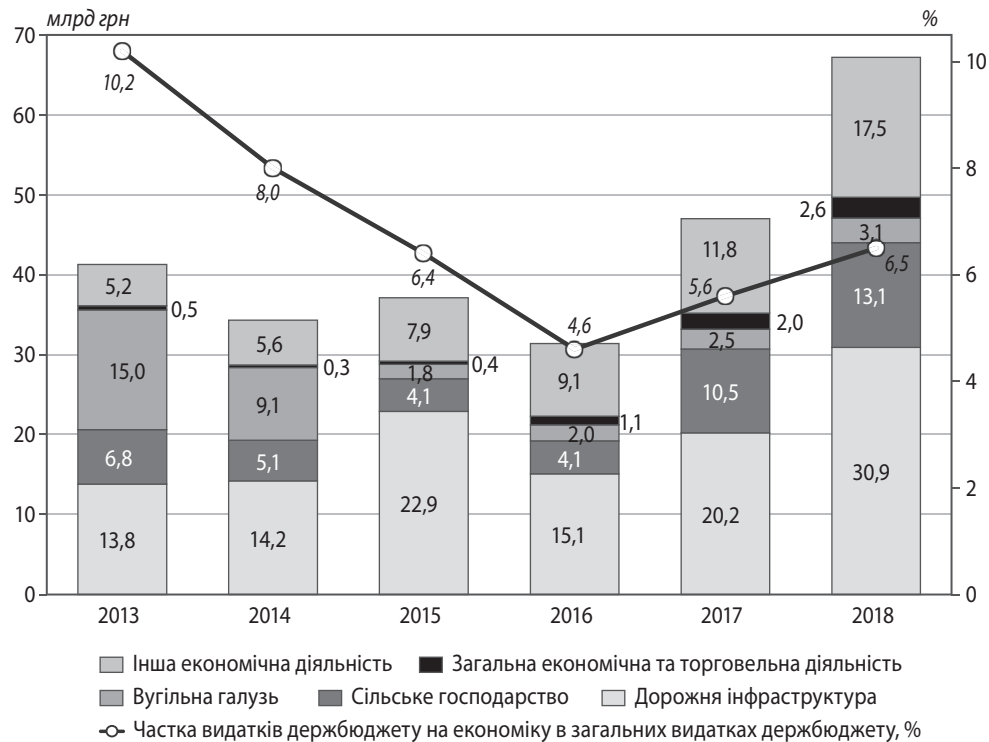

Рис. 1. Динаміка видатків державного бюджету на розвиток економіки

Складено за: Звітність / Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

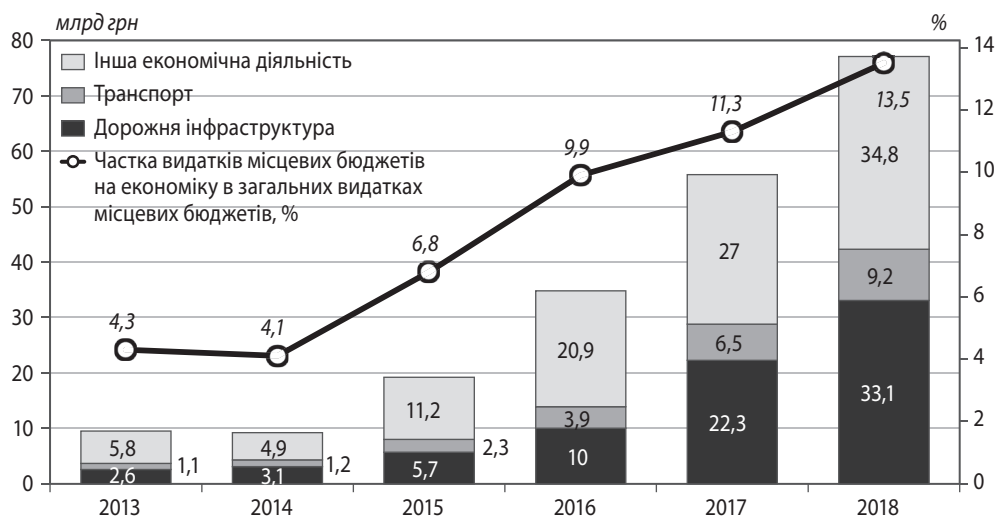

Рис. 2. Динаміка видатків місцевих бюджетів на розвиток економіки

Складено за: Звітність / Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

Структура розподілу державного бюджету в 2018–2019 рр. відображає пріоритетність дорожньої галузі та її розвитку в країні: Державне агентство автомобільних доріг України (далі – Укравтодор) отримало більшість бюджетних коштів у загальній сумі видатків на інфраструктуру.

У 1990-х роках роботи з ремонту, будівництва автодоріг здійснювалися в Україні в обсязі 29 тис. км на рік, включаючи капітальний ремонт – 9 тис. км та поточні ремонтні роботи – 18 тис. км. Сьогодні обсяг робіт коливається від 300 до 600 км на рік через хронічне недофінансування. На обслуговування кредитів спрямовується 80 % бюджету Укравтодору, і безпосередньо на утримання доріг залишаються мізерні кошти.

У зв'язку із запровадженням з 1 січня 2018 р. державного дорожнього фонду у складі спеціального фонду Державного бюджету України, надходження до якого мають бути суттєво збільшені, планується виконати основну частину робіт з відновлення та розвитку мережі доріг саме за рахунок коштів держбюджету.

Тому виникла необхідність формування чітких стратегічних напрямів відновлення та розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення, виходячи з маршрутного принципу та соціально-економічних пріоритетів розвитку регіонів і держави в цілому.

Джерелами фінансування дорожньої інфраструктури наразі є кошти державного бюджету, місцеві бюджети, кредити, залучені на фінансування дорожньої інфраструктури, та інші надходження (рис. 3).

Фінансування вулиць і доріг міст та інших населених пунктів здійснюється за рахунок бюджетів міст та інших населених пунктів, а також за рахунок субвенцій з державного бюджету. Обсяг фінансових ресурсів (субвенцій), який спрямовується з державного бюджету місцевим бюджетам на будівни-

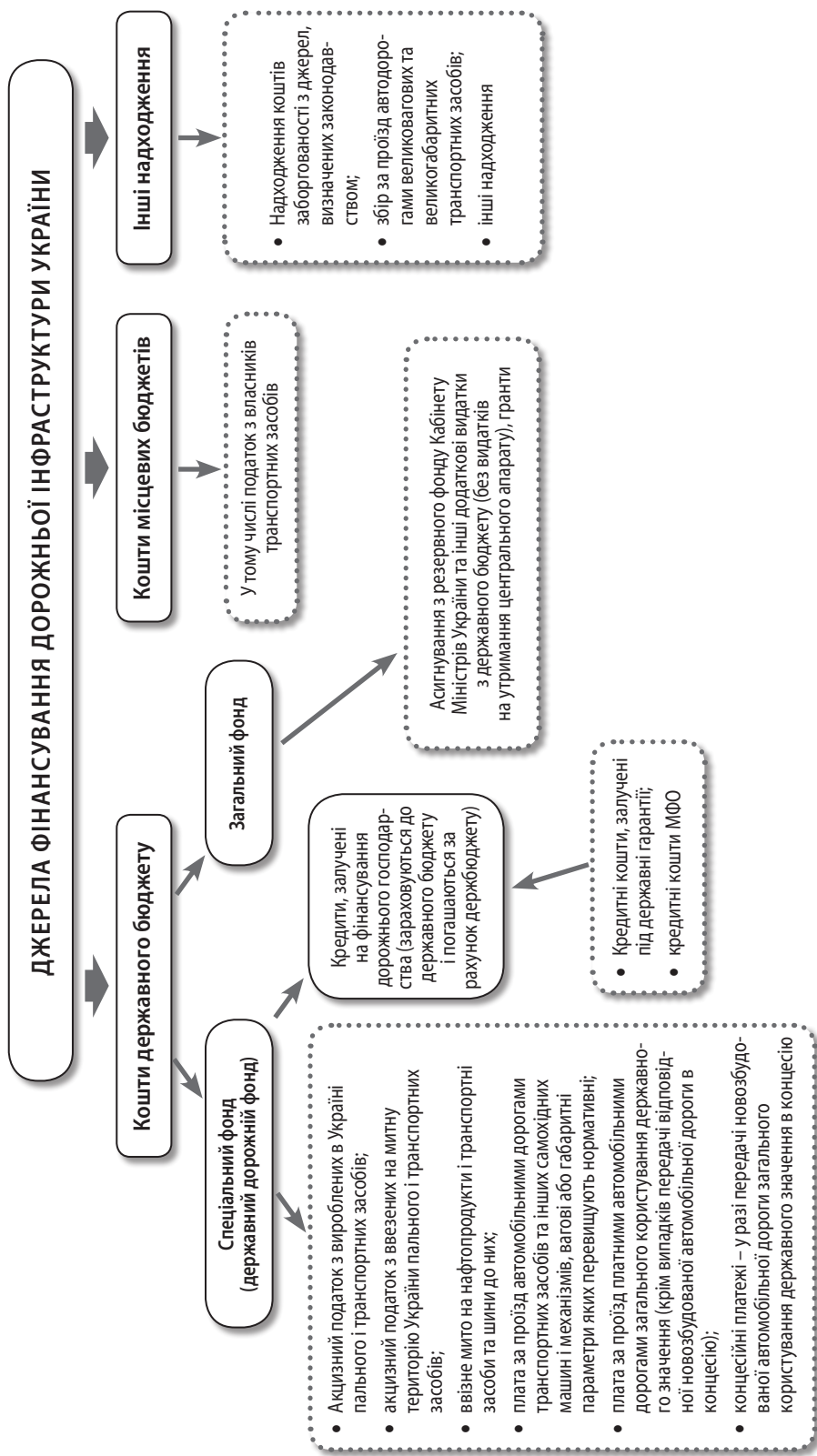

Рис. 3. Джерела фінансування дорожньої інфраструктури України

Складено авторами.

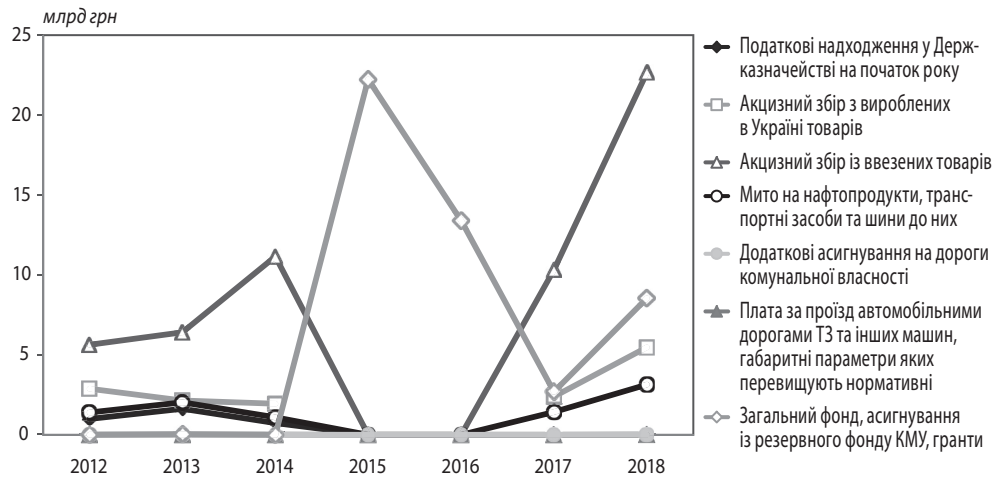

Рис. 4. Динаміка основних джерел фінансування дорожньої інфраструктури

Складено за: Звітність / Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

цтво, реконструкцію, ремонт і утримання комунальних доріг, визначається Законом України “Про Державний бюджет України” на відповідний рік.

До коштів держбюджету входять: акцизний збір з вироблених в Україні товарів, акцизний збір із ввезених на територію України товарів, мито на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться суб’єктами підприємницької діяльності та громадянами. Динаміка цих надходжень зображена на рис. 4.

Отже, під час аналізу джерел фінансування дорожньої інфраструктури встановлено, що основну частину надходжень становить акцизний збір із ввезених на територію України товарів. Так, відповідно до рис. 4, у 2012 р. він становив 228,9 млн грн, а в 2018 р. – 22 669,4 млн грн.

Не менш важливим джерелом фінансування є акцизний збір з вироблених в Україні товарів, який із 2012 р. зріс у 8 разів – із 694,4 млн грн до 5469,6 млн грн.

Для здійснення якісного та ефективного державного управління автомобільними дорогами загального користування та дорожньою інфраструктурою загалом необхідні належне фінансування та раціональне використання коштів, спрямованих на задоволення потреб дорожньої галузі.

На рис. 5 наведено обсяг касових видатків та кредитування Укравтодором згідно із Законом України “Про Державний бюджет України” на відповідний рік. Як бачимо, у 2018 р. порівняно з 2010 р. ці видатки збільшились майже утричі, а кредитування зменшувалося у 2011–2017 рр.

Здійснюючи аналіз обсягів дорожніх робіт за планом/фактом (км) за 2013–2018 рр., можна констатувати, що відсоток виконання цих робіт мізерний (рис. 6). Однією з головних причин невиконання очікуваних результатів є суттєве недофінансування галузі, яке спостерігається протягом 10 років.

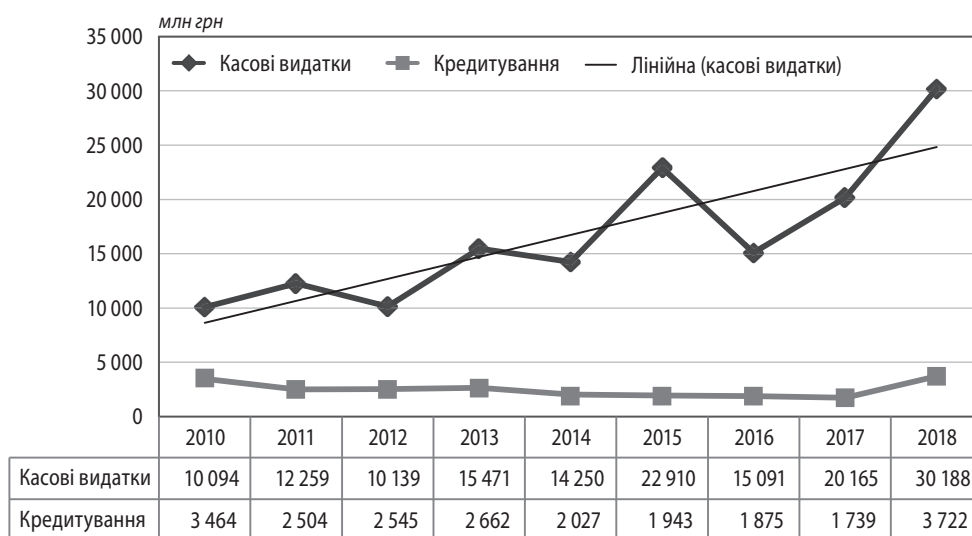

Рис. 5. Динаміка обсягу касових видатків та кредитування Державним агентством автомобільних доріг України

Складено за: Звіт Державного агентства автомобільних доріг України про виконання Державного бюджету України на відповідний рік. URL: <https://ukravtodor.gov.ua/4489/zvity.html>.

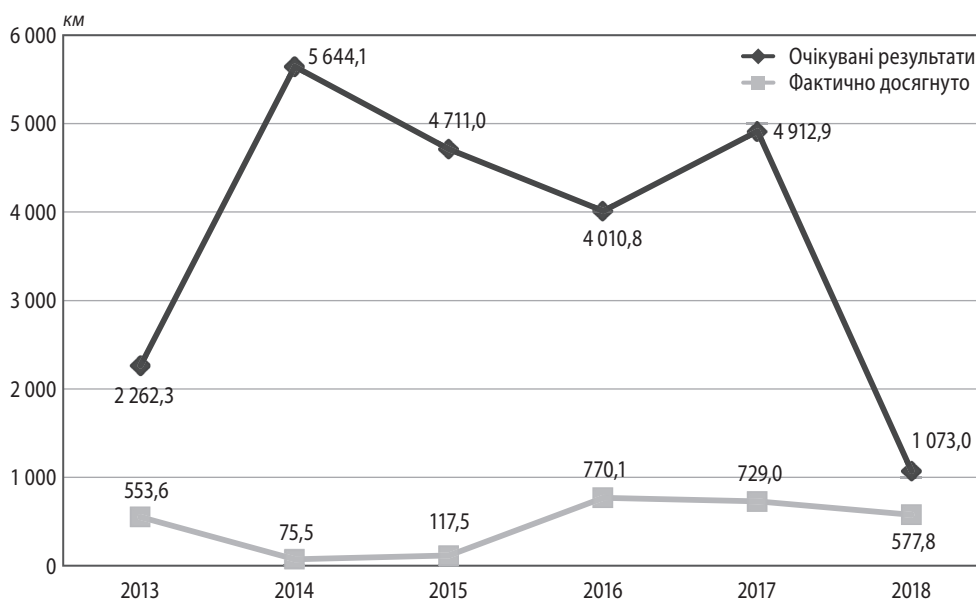

Рис. 6. Динаміка профінансованих обсягів дорожніх робіт

Складено за даними Державного агентства автомобільних доріг України (<https://ukravtodor.gov.ua/>).

Вирішення зазначеної проблеми належить до сфери фінансового забезпечення робіт із будівництва, ремонту й утримання автомобільних доріг. Основним завданням реформування фінансів дорожньої галузі є пошук нових джерел формування доходів та їх ефективне використання з метою задоволення зростаючих потреб економіки і споживачів у якісній мережі автомобільних доріг.

- Система таких заходів, на нашу думку, має включати два основні аспекти:
- створення системи фінансування автомобільних доріг загального користування, яка забезпечила б достатній і стабільний рівень витрат, необхідних для збереження рівності та міцності наявних доріг, а також розширення мережі для зняття перевантаження доріг рухом і зменшення вимушених перевищень пробігу транспорту;
 - удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази функціонування дорожнього господарства.

Для забезпечення стійкого зростання в країні необхідний взаємопов'язаний розвиток економіки і дорожньої інфраструктури, проте нині в Україні спостерігається ряд суперечностей, зокрема:

- 1) між величезними потенціалом, яким володіє країна – територіальним, природно-сировинним, паливно-енергетичним, і відносно низьким рівнем забезпеченості автомобільними дорогами;
- 2) між збільшенням валового внутрішнього продукту (реальний ВВП у І кв. 2019 р. порівняно з попереднім кварталом (з урахуванням сезонного фактора) збільшився на 0,3 %, а порівняно з І кв. 2018 р. – на 2,5 %.) [10], зростанням попиту на автомобільні перевезення, парку автотранспортних засобів та рівня автомобілізації в Україні й відставанням у розвитку дорожньої мережі через зменшення обсягів фінансування дорожньої інфраструктури;
- 3) між потребою в залученні значних капіталовкладень у модернізацію і розвиток автодорожньої мережі й низькою інвестиційною привабливістю галузі через високу капіталоемність дорожніх об'єктів і тривалий термін їх окупності, що стримує приплив приватних інвестицій.

Таким чином, сформована за останні роки система фінансування автомобільних доріг загального користування не дає можливості забезпечити виконання поставлених перед дорожнім господарством завдань, підтримувати працездатність автомобільних доріг на необхідному рівні. Для вирішення цих проблем необхідна реалізація державної політики, спрямованої на формування опорної мережі автомобільних доріг України, що, у свою чергу, забезпечить базові умови для економічного зростання, зниження витрат вітчизняних виробників і підвищення якості життя населення країни.

Список використаних джерел

1. Безуглий А. О., Ілляш С. І., Печончик Т. І. Організаційно-економічні аспекти ефективного використання фінансових ресурсів в дорожньому господарстві. *Дороги і мости* : зб. наук. пр. 2011. Вип. 13. С. 25–28.
2. Управління автомобільним транспортом : навч. посіб. / П. Р. Левковець, Д. В. Зеркалов, О. І. Мельниченко, О. Г. Казаченко ; Нац. транспорт. ун-т. 2-ге вид., виправл. та доповн. Київ : Арістей, 2008. 420 с.

3. Юхновський І. Р., Лебеда Г. Б., Попова Т. І. Транспортний комплекс України. Автомобільні дороги: проблеми та перспективи / за ред. І. Р. Юхновського. Київ : ФАДА ЛТД, 2004. 176 с.
4. Дяченко К. С. Напрями удосконалення фінансування дорожньої галузі в Україні. *Ефективне управління і розвиток невикробничої сфери в умовах кризи: погляд молодих науковців* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції молодих учених, магістрантів і студентів, 22–23 березня 2016 р., Харків. Харків : РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2016. С. 147–148.
5. Кривецький О. В. Укравтодор: реалії сьогодення. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=513:problemi-rekonstruktsiji-avtomobilnikh-dorig-ukrajini&catid=8&Itemid=350.
6. Михайличенко К. М., Собкевич О. В. Щодо удосконалення механізмів розвитку дорожньої галузі в контексті реалізації реформи державного управління автомобільними дорогами : аналіт. зап. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1661/>.
7. Черевиков Є., Іголкин І. Автомобільні дороги. Секторальний огляд з ДПП. 2015. 29 с. URL: http://sec.net.ua/wp-content/uploads/2016/06/Sektoralnij-oglyad-z-DPP_Avtomobilni-dorogi_CHerevikov_Igolkin.pdf.
8. Звітність / Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
9. Звіт Державного агентства автомобільних доріг України про виконання Державного бюджету України на відповідний рік. URL: <https://ukravtodor.gov.ua/4489/zvity.html>.
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Bezugly, A. O., Ilyasch, S. I., Pechonchik, T. I. (2011). Organizational-economic aspects of efficient use of financial resources in the road economy. *Roads and bridges*, 13, 25–28 [in Ukrainian].
2. Levkovets, P. R., Zerkalov, D. V., Melnichenko, O. I., Kazachenko, O. H. (2008). *Road transport management*. Kyiv: Aristei [in Ukrainian].
3. Yukhnovsky I. R., Lebed G. B., Popova T. I., (2004). *Transport complex of Ukraine. Automobile roads: problems and perspectives*. Kyiv: FADA [in Ukrainian].
4. Diachenko K. S. (2016). Directions of improvement of financing of road industry in Ukraine. *Effective management and development of the non-productive sphere in times of crisis: the view of young scientists*, 147–148 [in Ukrainian].
5. Krivetskyi, O. V. (n. d.). *Ukravtodor: the realities of the present*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=513:problemi-rekonstruktsiji-avtomobilnikh-dorig-ukrajini&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].
6. Mykhailychenko, K. M., Sobkevych, O. V. (2015), *On improving the mechanisms of development of the road sector in the context of the implementation of the reform of public administration by roads*. Retrieved from <http://old2.niss.gov.ua/articles/1661/> [in Ukrainian].
7. Cherevykov, Ie., Iholkin, I. (2015). *Highways. PPP Sector Review*. Retrieved from http://sec.net.ua/wp-content/uploads/2016/06/Sektoralnij-oglyad-z-DPP_Avtomobilni-dorogi_CHerevikov_Igolkin.pdf [in Ukrainian].
8. State Treasury of Ukraine. (n. d.). *Reporting*. Retrieved from <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> [in Ukrainian].
9. State Agency of Motor Roads of Ukraine. (n. d.). *Report the implementation of the State Budget of Ukraine for the relevant year*. Retrieved from <https://ukravtodor.gov.ua/4489/zvity.html> [in Ukrainian].
10. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].